

כל כבודה בת מלך פנימה - ברורים בדבר מקומה של האשה בעולם המודרני

הקדמה ומיקוד

השבוע נלמד על מקומה של האשה בעולם המודרני. נושא זה הינו מהנפוצים ביותר בדיון הציבורי בין המחנה הדתי לחילוני ובתוך המחנה הדתי פנימה. נשתדל כדרכינו ע"פ עיון במקורות חז"ל לנסות להבין את רצון ה' בסוגיה כה נפיצה, ואת ההשלכות המעשיות הנובעות מהיסודות הנלמדים. לימודינו השבוע מתחלק לשישה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות).

חלק א: פריבילגיות נשיות בבית הדין - בחלק זה נלמד מהם הפריבילגיות הקימות לנשים בסדרי הדין ומדוע הן מגיעות להן. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' בשבועות ואת דברי הרמב"ן על גמ' זו (על הרשב"א ניתן לדלג). לאחר מכן יש לראות את פסק השו"ע בסוגיה ואת דברי שער המשפט (על הגמ' יומא והמאירי שעליה ניתן לדלג). כאשר הזמן קצר ניתן לדלג על כל חלק זה.

חלק ב: חיוב הבעל לזון את אשתו וחובתה לתת לו את מעשה ידה - בחלק זה נלמד מהם החובות והזכויות של הבעל כלפי אשתו ולהיפך. חלק זה מהווה מעין הקדמה לסוגיה בחלק שאחריו. מיקוד המקורות בחלק זה: יש לראות את כל המקורות בחלק זה ובפרט את הבנת ה"ש במחלוקת בין הר"ן לרמב"ם. אולם יש לזכור שחלק זה מהווה רק הקדמה לחלק הבא כך שאין להתעמק בו יתר על המידה.

חלק ג: יכולת הבעל לכפות את אשתו לצאת לעבוד - בחלק זה נלמד ע"פ המחויבויות של בני הזוג זה לזו מהי יכולתו של הבעל לכפות על אשתו לצאת ולעבוד. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את הגמ' יבמות ואת הים של שלמה שעליה (אין להתעכב על הגמ' יותר מדי), וכן יש ללמוד בעיון את הגמ' גיטין שהינה אחת מהמקורות המרכזיים בסוגייתנו, וכן את שאר המקורות שאחריה ובפרט את דברי החת"ס והמהר"י ברונא בהבנתם את הסוגיה חלק ד: איסור יציאת אשה מביתה מדין "כל כבודה בת מלך פנימה" - בחלק זה נלמד על מקומה של האשה ויכולתה לצאת מביתה הלכתית ומוסרית בעבר ובהווה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש לראות את דברי הרמב"ם (על הטור אפשר לדלג) וכן לראות את תשובת המשנה הלכות בעניין זה.

חלק ה: שייכותה של האשה במצוות המלחמה - בחלק זה נלמד מהו חלקה של האשה במלחמת מצווה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש לראות את הגמ' בקידושין ובסוטה, לאחר מכן את דברי הרמב"ם והרדב"ז שעליו (יש לדקדק טוב בדברי הרדב"ז ובהבנתו בסוגיה), לאחר מכן יש לראות את דברי החינוך תרד ואת ומנחת חינוך שעליו (על החינוך והמנחת חינוך בסימן תקכה ניתן לדלג) וכן לראות את דברי הרב ישראלי (אם יש זמן כדאי לראות את כל דברי הרב ישראלי במקורם)

חלק ו: נספח: דברי הרב קוק בעניין בחירת נשים לתפקידים ציבוריים - בחלק זה נראה את היחס הראוי שצריך להיות למקומה של האשה כאשר יעלמו המחשבות והדעות של התרבות המערבית ותישאר דעת התורה בטהרתה. חלק זה הינו נספח ואינו חלק מהותי מהסוגיה הלימודית אך מהווה חלק חשוב מאוד לכשעצמו.

פריבילגיות נשיות בבית הדין

1. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ל עמוד א - דף ל עמוד ב

מתני'. שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים...

גמ'... תניא אידך: ועמדו שני האנשים - בעדים הכתוב מדבר; אתה אומר: בעדים, או אינו אלא בבעלי דינין? אמרת? וכי שנים באים לדין, שלשה אין באין לדין? ואם נפשך לומר, נאמר כאן שני ונאמר להלן שני, מה להלן בעדים, אף כאן בעדים. מאי אם נפשך לומר? וכי תימא: בתובע ונתבע קא משתעי קרא, נאמר כאן שני ונאמר להלן שני, מה להלן בעדים, אף כאן בעדים. תניא אידך: ועמדו שני האנשים - בעדים הכתוב מדבר; אתה אומר: בעדים, או אינו אלא בבעלי דינין? אמרת? וכי אנשים באין לדין, נשים אין באות לדין? ואם נפשך לומר, נאמר כאן שני ונאמר להלן שני, מה להלן בעדים, אף כאן בעדים. מאי אם נפשך לומר? וכי תימא: אשה לאו אורחה, משום כל כבודה בת מלך פנימה, נאמר כאן שני ונאמר להלן שני, מה להלן בעדים, אף כאן בעדים... דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן, אמר: היכי נעביד? אי איקום מקמה, מסתמן טענתיה דבעל דינא! לא איקום מקמה, אשת חבר הרי היא כחבר! א"ל לשמעיה: צא ואפרח עלי בר אווזא ושדי עלוואי ואיקום. והאמר מר: מחלוקת - בשעת משא ומתן, אבל בשעת גמר דין - דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה! דיתיב כמאן דשרי מסאניה, ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב.

2. חידושי הרמב"ן מסכת שבועות דף ל עמוד א

גמ' וכי תימא כל כבודה בת מלך פנימה. כתב הרב הלוי ז"ל דמהכא שמעינן דנשים יקרות דאית להו דינא לא מזולזלינן בהו למיתי לבית דין אלא משדרינן להו על ידי שלוחי בית דין, ודביתהו דרב הונא לא רצתה שימנו לה שליח ואלו רצתה הרשות בידה, ואמר שכן היה דן רבו רבינו יצחק ז"ל ואין זו ראייה לדין זה מפני שיש לומר דלא קיימא אמסקנא, ועוד דדילמא הכי קאמר אין דרך הנשים לבא לב"ד משום דלאו כבודן הוא כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה, אלא שכבר הורה הרב וקבלה מרבו לפי מה שהעיד הרב ז"ל.

3. חידושי הרשב"א מסכת שבועות דף ל עמוד א

גמרא וכ"ת כל כבודה בת מלך פנימה. כתב הר"י הלוי ז"ל שמעינן מהא דנשים יקרות דאית להו דינא לא מזולזלינן בהו למיתי לבי דינא אלא משדרינן להו ע"י שליח ב"ד, ודביתהו דרב הונא לא רצתה שימנו לה שליח ואי רצתה הרשות בידה, ואמר שכן הי' דן רבו הרב אלפסי ז"ל וגם הוא נהג אח"כ כהרב ז"ל, וראוי לנהוג כן אחר שהוא והרב אלפסי ז"ל נהגו כן אף על פי שאין מכאן ראייה מוכרחת דהכא הכי קאמר [וכ"ת] מה שכתב אנשים לאו למימרא דדוקא אנשים ולא נשים אלא שדיבר הכתוב בהוה שאין דרכן של נשים לבא לב"ד משום כבודן דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה.

4. שולחן ערוך חושן משפט הלכות הרשאה סימן קכד סעיף א

הנתבע אינו יכול למנות מורשה שיבא לבית דין וישיב בעדו לתובע, והוא ישב בביתו. ונשים יקרות שאין כבודן לבא לבית דין, משגרין להן סופרי הדיינים ויטענו בפניהם. וכיוצא בזה עושים לתלמיד חכם שתורתו אומנותו, וזילא ביה מלתא למיזל לבית דין ולערער בהדי ע"ה.

5. שער משפט סימן קכד ס"ק ב

משגרין להן סופרי הדיינים ויטענו לפניהם. ולענין גמר דין דהיינו איש פלוני אתה זכאי או חייב יכולים לגמור שלא בפניהם וישלחו להן הפסק דין כמבואר בסוף סי' י"ח דבית דין פוסקים בדיני ממונות שלא בפני בעל דין, ואפילו לכתחילה בלא נשים יקרות נמי דינא הכי כמו שכתב הש"ך בסוף סי' י"ג (סק"ח). ובאמת לפ"ז יש לסתור הוכחת רבינו יוסף הלוי (שבועות ל, א ד"ה מתני') שהובא בהרא"ש (סי' ב') ור"ן ר"פ שבועות העדות (יג, ב מדפה"ר ד"ה גמ') שהוכיח דין זה דנשים יקרות לא מזולזלינן בהן לבוא לבית דין אלא משגרין להן סופרים הדיינים מהא דאמרינן התם (ל, א) תניא אידך ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דין אמרת וכי אנשים בין לדין ונשים אין באין לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני וכו', והוכיח מזה הר"י הלוי דנשים יקרות דאית להו דינא לא מזולזלינן בהו לבא לבית דין אלא משדרינן להו ע"י שליח בית דין. ולפי מה שכתבתי אין ראייה מכאן דהא קיי"ל דהא דבעלי דין בעמידה אינו אלא בשעת גמר דין אבל בשעת משא ומתן אם רצו להושיב את שניהן מושיבין, וא"כ לפי דס"ד השתא דהקרא דועמדו שני האנשים מיירי בבעלי דין א"כ מיירי בשעת גמר דין דוקא, וכ"כ התוס' שם (ל, ב) ד"ה הכל מודים, וא"כ נקט קרא שפיר ועמדו שני אנשים דנשים יקרות אין דרכן להיות בבית דין בשעת משא ומתן של הדיינים וגמר דין דפוסקים שלא בפני בעלי דין כמו שכתבתי, ואתי שפיר.

6. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עא עמוד א

אמר רבי ברכיה: אלו תלמידי חכמים, שדומין לנשים ועושין גבורה כאנשים.

7. בית הבחירה למאירי מסכת יומא דף עא עמוד א

תלמידי חכמים ראוי להם שלא להיות יצאנים אלא כבודם בישיבתם ובביתם דרך הערה אמרו אליכם אישים אקרא אלו תלמידי חכמים שדומים לנשים ר"ל בישיבתם בביתם

**8. חיוב הבעל לזון את אשתו וחובתה לתת לו את מעשה ידיה
8. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף נח עמוד ב, דף קז עמוד ב**

אמר רב הונא אמר רב: יכולה אשה לומר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה. קסבר: כי תקינו רבנן - מזוני עיקר, ומעשה ידיה משום איבה, וכי אמרה איני ניזונת ואיני עושה - הרשות בידה. והלכתא כותיה דרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב: יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה.

9. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קז עמוד א

מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואם בא ואמר צאי מעשה ידיך במזונותיך - רשאי.

10. רמב"ם הלכות אישות פרק יב הלכה כ

הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך טלי מעשה ידיך במזונותיך אין לה מזונות, שאילו לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה היה לה לתבעו או לומר לו אין מעשה ידי מספיקין לי.

11. הר"ן על הרי"ף מסכת כתובות דף לא עמוד ב

באומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך. מהא משמע דאפילו לרב הונא דאמר [דף נח ב] מזוני עיקר יכול לומר לה כן בדספקא ובדלא ספקא נמי יכול לומר לה שתקח מעשה ידיה בדמי מזונותיה ושישלים השאר דהא קיימא לך כרב הונא כדאיפסיק הלכתא כוותיה בהדיא בפרק שני דייני גזירות [דף קז ב] ואנן ודאי בשמעתין אליבא דהלכתא אמרינן הכי ועוד דעלה דהא אמרינן בגמרא [דף ע ב] דאם איתא לדרב הונא כו' קשיא ליה מתני' דקונם שאני עושה לפיך אלמא דמתני' דפרקין אתיא ליה שפיר:

12. שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן סט סעיפים א-ד

כשנושא אדם אשה מתחייב לה בעשרה דברים, וזכה בה בד' דברים, אפילו לא נכתבו. אלו הן העשרה דברים: מזונותיה, וכסותה, ועונתה, ועיקר כתובתה, ורפואתה, ולפדותה אם נשבת, וקבורתה, ולהיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה, ולהיות בנותיו ניזונות אחר מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשים כתובתה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם.

אלו הם הארבע: מעשה ידיה, ומציאתה, ופירותיה, וירושתה.

מעשה ידיה כנגד מזונותיה. לפיכך אם אמרה: איני ניזונת ואיני עושה, שומעין לה. הגה: וע"ל סימן פ'. י"א דכל אשה האומרת: איני ניזונת ואיני עושה, נתבטלה התקנה, ואינה יכולה לחזור בה ולומר: אני ניזונת ואני עושה (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם הרמ"ה). ויש חולקים (ר"י נכ"ג). וכל שאינה ניזונת, אין לה כסות, דהוא בכלל המזונות (שם בהר"ן). אבל הבעל שאמר: איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך, אין שומעין לו. (אבל יוכל לומר: צאי מעשה ידיך במזונותיך, ומה שאינו מספיק אשלים לך) (הר"ן פרק הדר).

13. שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן ע סעיף ט

הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך: טלי מעשה ידיך למזונותיך, ושתקה, אין לה מזונות.

14. חלקת מחוקק סימן ע"ק לג

ושתקה אין לה מזונות - ששתיקת' היא קבלה אבל אם מחתה ואמרה איני רוצה ובאין מספיקין מעשה ידיה למזונותיה רשאי למחות דהא ק"ל מזוני עיקר וכמו שנתבאר בסי' שלפני זה סעי' ד':

15. בית שמואל סימן ס"ק ד

אבל יכול לו' וכו' - היינו בעל כרחו כמו שהיא אומרת איני ניוזנת לפ"ז מ"ש בס"י ע' סעיף ט' בעל שאמר טלי מ"י למזונותך ושתקה וכו' משמע דיכולה למחות איירי כשלא מספיק לה וכ"כ בח"מ שם אבל לא משמע כן מרמב"ם פ"ב והטור שם דהא כתבו שאלו לא רצתה היה לה לתובעו או לומר אין מ"י מספיק לי משמע מ"ש היה לה לתובעו היינו אפי' אם מספיק לה אלא ס"ל הבעל א"י לו' בע"כ צאי מ"י למזונותך וכן איתא ברש"י וכ"כ המ' והג"א ר"פ דייני גזירות בשם רש"י ומסתמא כשהוא בכאן ג"כ א"י לו' בע"כ צאי מ"י למזונותך ולא כהר"ן:

יכולת הבעל לכפות את אשתו לצאת לעבוד

16. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף עו עמוד ב

מתני'. עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד...

גמ. מנא ה"מ? א"ר יוחנן, דאמר קרא: וכראות שאלו את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי, ולא ידע ליה? והכתיב: ויאהבהו מאד ויהי לו נושא כלים! אלא אאבוה קא משאיל. ואביו לא ידע ליה? והכתיב: והאיש בימי שאלו זקן בא באנשים, ואמר רב ואיתימא רבי אבא: זה ישי אבי דוד, שנכנס באוכלוסא ויצא באוכלוסא! ה"ק שאול: אי מפרץ אתי, אי מזרח אתי? אי מפרץ אתי - מלכא הוי, שהמלך פורץ לעשות דרך ואין ממחין בידו, אי מזרח אתי - חשיבא בעלמא הוי. מ"ט אמר ליה שאל עליה? דכתיב: וילבש שאול את דוד מדוי - כמדתו, וכתיב ביה בשאול: משכמו ומעלה גבוה מכל העם. א"ל דואג האדומי: עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו. מ"ט? דקאתי מרות המואביה. א"ל אבנר, תנינא: עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית. אלא מעתה, ממזר - ולא ממזרת! ממזר כתיב, מום זר. מצרי - ולא מצרית! שאני הכא, דמפרש טעמא דקרא: על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אשה לקדם. היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים, ונשים לקראת נשים! אישתיק. מיד: ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם, התם קרי ליה נער, הכא קרי ליה עלם! הכי קא אמר ליה: הלכה נתעלמה ממך, צא ושאל בבית המדרש. שאל, אמרו ליה: עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית אקשי להו דואג כל הני קושייתא, אישתיקו. בעי לאכרוזי עליה, מיד: ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש, וכתיב: יתרא הישמעאלי! אמר רבא: מלמד, שחגר חרבו כישמעאל ואמר: כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית. ומי מהימן? והאמר רבי אבא אמר רב: כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה - שומעין לו, ואם לאו - אין שומעין לו! שאני הכא, דהא שמואל ובית דינו קיים. מכל מקום קשיא! הכא תרגמו: כל כבודה בת מלך פנימה. במערבא אמרי, ואיתימא ר' יצחק, אמר קרא: ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו'. כתנאי: עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית, דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים - דרכו של איש לקדם וכו'.

17. ים של שלמה מסכת יבמות פרק ה

ויש טועין בפשט הלכה, ואומרים, מאחר שהאשה דרכה להיות צנוע בבית, משום הכי מואביות לא קדמו, וחלילה, שיאמר הפסוק כל כבודה בת מלך פנימה על האומה שדרכן בפריצות, ובנות מואב יוכיחו, שבאו לאהל ישראל לזנות, וכן הוא מן הנמנע ח"ו, שישוה בנות מואב לשרה אשת אברהם, וא"כ (ממי) [מאי] מעליותא דשרה אמנו, אלא ה"ק, מה שלא היה להם לקדם לקראת נשי ישראל, לפי שבנות ישראל היו באוהלים, ולא היו יוצאות ממנו כל עיקר, אפי' לקנות לחם ומים, ודרך הקידום הוא על המיצר של החיל, ומכאן משמע, שדרך אשה חשובה להיות צנוע, אף בדרך, תדחיק בכל מה שתוכל, להיות פנימה:

18. מסכת גיטין דף יא עמוד ב- דף יב עמוד א

מתני'. האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי, אם רצה לחזור בשניה - יחזור, דברי ר"מ; וחכ"א: בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים, לפי שזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו, שאם ירצה שלא לזון את עבדו - רשאי, ושלא לזון את אשתו - אינו רשאי; אמר להם: והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה כשם שהוא פוסל את אשתו! אמרו לו: מפני שהוא קניינו. גמ'. שאם ירצה שלא לזון כו'. שמעת מינה: יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך! הכא במאי עסקינן - דא"ל צא מעשה ידיך למזונותיך. דכוותה גבי אשה דאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך, אשה אמאי לא? אשה בדלא ספקה. עבד נמי בדלא ספיק! עבדא דנהום כרסיה לא שויא, למריה

ולמרתיה למאי מיתבעי? תא שמע: עבד שגלה לערי מקלט - אין רבו חייב לזונו, ולא עוד, אלא שמעשה ידיו לרבו; ש"מ: יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך! הכא במאי עסקינן - דאמר לו צא מעשה ידיך למזונותיך. אי הכי, מעשה ידיו אמאי לרבו? להעדפה. העדפה, פשיטא! מהו דתימא, כיון דכי לית ליה לא יהיב ליה, כי אית ליה נמי לא לישקול מיניה, קמ"ל. ומ"ש לערי מקלט? סד"א, וחי - עביד ליה חיותא טפי, קמ"ל. והא מדקתני סיפא: אבל אשה שגלתה לערי מקלט - בעלה חייב במזונותיה, מכלל דלא אמר לה, דאי אמר לה, בעלה אמאי חייב? ומדסיפא דלא אמר לה, רישא נמי דלא אמר ליה! לעולם דאמר ליה, ואשה בדלא ספקה. והא מדקתני סיפא: ואם אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך - רשאי, מכלל דרישא דלא אמר לה! ה"ק: ואם מספקת, ואמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך - רשאי. מספקת, מאי למימרא? מהו דתימא: כל כבודה בת מלך פנימה, קמ"ל.

19. רש"י מסכת גיטין דף יב עמוד א
כבודה בת מלך - כל ישראל בני מלכים.

20. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן צט

אף על גב דאמר ר"י בגיטין י"ב ע"ב מהו דתימא כ"כ ב"מ פנימ' קמ"ל משמע דלא אמרי' הכי וי"ל לזה כ' רש"י כ"י בני מלכים הם ור"ל דהא תלי' בשיטה דכ"י ב"מ בשבת קכ"ח ע"א ולא קיי"ל כשיטה אבל כד מעיינת שפיר הא ליתא דסתמת דתלמודא דיבמות ע"ז ע"א קיי"ל הלכתא הך חזקה אפ' בנשי אינן יהודיות הדיוטו' שאינם ב"מ = בנות מלכים = כ"ש בנות ישראל הצנועות ודאמר' בגיטין קמ"ל ר"ל דאפ"ה מ"ל צאי מעשי ידיך אבל האמת דכל כבודה בת מלך פנימה ודברי רש"י דתלי' בשיטה צ"ע

21. שו"ת מהר"י מברונא סימן רמב

נשאלתי השוכר משרתת אשה או נערה בתולה וראובן שולח אותה על השוק ובבתי הגויים יחידית והמשרתת אומרת השכרתי לשרת כדרך המשרתות בבית ולא כדרך האנשים היוצאים בחוץ:

והשבתי כן הנשים דוברות. אין ראובן יכול לכופן ליכנס יחידית בבתי הגויים ואף יש איסור בדבר משום יחוד, ואף במקום שרבים רגילים ליכנס שם נהי דאיסור ליכא מ"מ אינו יכול לכופן, דיש נשים צנועות נוהגות בצניעות או יראות מרוב שנאה שלא יטילו עליה שם רע או כה"ג, אמנם על השוק בגילוי, רגילות הנשים לילך אבל הבתולות אין דרכן לצאת לשוק ואינו יכול לכופן, ונ"ל דאף איסור יש בדבר שנאמר לא תצא קצאת העבדים. וכתב בפ' התורה לר' יעקב בר אשר ז"ל שנקרא נזיר וז"ל י"מ שלא ישלחנה בחוץ לעשות מלאכתו אלא תשמנו בבית, עכ"ל והתורה בבתולה קאי ובבתולה מיירי אבל נשים לא כדפירש', אף על גב דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה מ"מ אשכחן בפ"ק דגיטין (יב א) דשכיח כדאמרינן מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל, ובפרק המוצא תפלין (ערובין ק ב) אמר גבי יו"ד קללות שנתקלה חוה וחבושה בבית האסורים ואידך הנך שבח הוא לה דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה, והטעם כל ישראל בני מלכים הם. ולית הלכתא הכי, דאמרינן בפ' המקב' (ב"מ קיג א) אמר אביי כולהו ס"ל כל ישראל בני מלכים הם, וכל היכא דאמר אביי הכי כולהו בחד שיטה לית הלכתא כחד מינייהו, כדפסק האשירי בכמה דוכתין, ואף על גב דבפ' ח' שרצים (שבת קכו ב) פסק רב הלכתא כרשב"ג דאמר הכי מפרש התם הלכתא כוותיה ולא מטעמיה ע"ש, וכן פסק האשירי בהד' בפ' מפנין, נאם ישראל מברונא:

איסור יציאת אשה מביתה מדין "כל כבודה בת מלך פנימה"
22. רמב"ם הלכות אישות פרק יג

מקום שדרכן שלא תצא אשה בשוק בכפה שעל ראשה בלבד עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית נותן לה בכלל הכסות רדיד הפחות מכל הרדידין, ואם היה עשיר נותן לה לפי עשרו כדי שתצא בו לבית אביה או לבית האבל או לבית המשתה, לפי שכל אשה יש לה לצאת ולילך לבית אביה לבקרו ולבית האבל ולבית המשתה לגמול חסד לרעותיה ולקרובותיה כדי שיבואו הם לה, שאינה בבית הסוהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע אשתו מזה ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם אחת בחודש או פעמים בחודש כפי הצורך, שאין יופי לאשה אלא לישב בזווית ביתה שכך כתוב +תהלים מ"ה+ כל כבודה בת מלך פנימה.

23. שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עג סעיף א

כסותה כיצד, חייב ליתן לה בגדים הראויים לה בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות שלושת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה. ואם באותו מקום אין דרך לצאת אשה לשוק עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה, נותן לה רדיד הפחות שבכל הרדידין. (ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה, שאין יופי לאשה אלא לישב בזויות ביתה) (טור). ובכלל הכסות, שהוא חייב ליתן לה כלי בית ומדור שהיא יושבת בו. ומה הם כלי בית, מטה מוצעת ומפץ (פי' כעין מחצלת) או מחצלת לישב עליה, וכלי אכילה ושתייה כגון קדרה וקערה וחבית ופך ונר וכוס ובקבוק וכיוצא בהן.

24. שו"ת משנה הלכות חלק ט סימן רנ

בדין כל כבודה בת מלך פנימה

בדבר אשר בקש עוד היות שמתכונן אי"ה לישא אשה ובקש להדריכו בארחות חיים בגדרים של כבודה בת מלך פנימה אי יותר טוב שאשה תצא בשביל בעלה במקום ביטול ובמקום פריצות בעונ"ה.

הנה דבר זה קשה לכתוב בזה ברירות כי בזמן הזה הא דינה דכל כבודה בת מלך בעונ"ה כמעט ליכא כי אם אמנם היתה האשה יושבת בביתה ולא היתה יוצאת לחוץ לשום דבר אז ודאי הי' לנו לומר דכל כבודה בת מלך פנימה אפילו במקום ביטול תורה הוא דבאמת כן הי' מעולם שהאשה לא יצאה מביתה אבל לאחר החורבן בעונ"ה אנחנו במתי מעט ובין האומות והפרנסות היו קשות הרגילו הנשים לצאת ובכל מקומות היו פרוצים ואין אפוטרופוס לעריות וממילא הדבר תלוי כפי אנשי המקום וטבע האשה אם היא באמת יושבת בבית כל היום באופן אחר ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קכ"ה מה שכתבתי כעין זה לענין לשלוח בנות יעקב לאספ מעות לצדקה ודו"ק.

איברא דהא מילתא גופה אי קיי"ל הא דכל כבודה בת מלך פנימה כנראה דהוא מחלוקת הפוסקים דבגמ' גיטין י"ב בהא דאומר אדם צאי מעשה ידיך למזונותיך ומוקי לה בדמספיק ופריך מאי קמ"ל ותי' מה"ד כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל ועיין רש"י דכל ישראל בני מלכים הם ונמצא לכאורה דקמ"ל דלא אמרינן כל כבודה בת מלך פנימה ולא קיי"ל הכי ועיין שו"ת מוהר"י ברונא סי' רמ"ב דנשאל לענין משרתת שלא רצתה לצאת ולקנות מבחוץ מטעם דכל כבודה וכתב דאין הלכה כן אמנם בגמ' יבמות ע"ז ע"א אמרו מ"מ קשיא ומשני משום דכל כבודה בת מלך פנימה ועיין נמק"י שם דכל ישראל בני מלכים והכי קיי"ל וכן איפסק הלכה בש"ע א"ע סי' ד' דעמוני ולא עמונית ועיין לבוש שם ונמצא הדברים לכאורה סתראי נינהו. ובמס' שבת קי"א ע"א אין סכין בשמן ורד בני מלכים סכין ר"ש אומר כל ישראל בני מלכים הם ובגמ' הלכה כר"ש ולא מטעמיה ועיין ר"ן דדעת הר"ף דלא קיי"ל דישאל בני מלכים הם ודעת בה"ג ור"ח דקיי"ל כר"ש ובאמת כי דברי הר"ף נראים סותרים דבדף נ"ט לענין קמרא שרי כתב דכל ישראל בני מלכים הם ובסמוך בנעמותא כתב דר"ג וכו' דס"ל דישאל בני מלכים הם שיטה הוא ולא קיי"ל הכי. ועיין חו"י שם והב"ח מחק הגירסא הכי אמנם רש"י שבת נ"ט כתב להדיא דישאל בני מלכים הם ועיין ברכות פ"א מ"ב ר"י אומר וכו' שכן דרך מלכים והכי קיי"ל ועיין רבינו יונה שם אף על גב דבכל מקום לא קיי"ל ישראל בני מלכים הם הכי קיי"ל הכי ובחי' בעוזה"י כתבתי לחלק בג' אנפי ולעולם מעיקר ודאי דכל כבודה בת מלך פנימה וכדמצינו ברות אלא דמ"מ אפ"ה יצאה הצדיקת ללקוט בשבלים בין הקוצרים והפסוק משבחה זה שבתה הבית מעט אלא שגם זה מעיד הקרא ותלך ותבא ועיין רש"י דרשת חז"ל שהלכה וחזרה עד שמצאה אנשים מהוגנים א"כ הכ"נ הכל תלוי בזה שתלך עד שתמצא מקום בין אנשים מהוגנים וכה"ג ליכא איסורא ודו"ק.

שייכותה של האשה במצוות המלחמה

25. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ב עמוד ב

משום דקא בעי למיתני דרך, ודרך לשון נקבה הוא, דכתיב: והודעת להם את הדרך ילכו בה. ואלא הא דתניא: בשבעה דרכים בודקין את הזב, ניתני שבע! משום דקא בעי למיתני דרך, ואשכחן דרך דאיקר לישון זכר, דכתיב: בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. אי הכי, קשו קראי אהדדי, וקשיא נמי מתני' אהדדי! קראי אהדדי לא קשיין: הכא דבתורה קאי, ותורה איקרי לשון נקבה, דכתיב: תורת ה' תמימה משיבת נפש, כתב לה בלשון נקבה; התם דבמלחמה קאי, דדרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה, כתב לה בלשון זכר. מתני' אהדדי לא קשיין: הכא דלגבי אשה קאי, קתני לה בלשון נקבה, התם דלגבי איש קאי, דדרכו של איש ליבדק ואין דרכה של אשה ליבדק, דהא אשה נמי באונס מיטמאה, תני לשון זכר.

26. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מד עמוד א- דף מד עמוד ב

מתני'. ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו' - ר' עקיבא אומר: הירא ורך הלבב - כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר: הירא ורך הלבב - זהו המתיירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן. רבי יוסי אומר: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין - הרי הוא הירא ורך הלבב. והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם, ובעקיבו של עם, מעמידין זקיפין לפניו ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן, וכל המבקש לחזור - הרשות בידו לקפח את שוקיו, שתחילת ניסה נפילה, שנאמר: נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם, ולהלן הוא אומר: וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו'. בד"א - במלחמות הרשות, אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה; אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים - במלחמות מצוה, אבל במלחמות חובה הכל יוצאין, אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה.

27. רמב"ם הלכות מלכים פרק ז

ואחר שחזרין כל החוזרין מעורכי המלחמה, מתקנין את המערכות, ופוקדים שרי צבאות בראש העם, ומעמידין מאחור כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים ועזים, וכשילין של ברזל בידיהם, הרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן לחתוך את שוקו, שתחלת נפילה ניסה, במה דברים אמורים שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

28. רדב"ז הלכות מלכים פרק ז

בד"א שמחזירין וכו'. ברייתא כלשון רבינו אלא דקשה וכי דרך הנשים לעשות מלחמה דקתני וכלה מחופתה והא כתיב כל כבודה בת מלך פנימה וי"ל דה"ק כיון דחתן יוצא מחדרו כלה יוצאה מחופתה שאינה נוהגת ימי חופה ואפשר דבמלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן וכן המנהג היום בערביות:

29. ספר החינוך מצוה תרד

שנצטוינו למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם זכר ונקבה גדול וקטן, ועל זה נאמר [דברים כ"ה, י"ט], תמחה את זכר עמלק, שבכלל זכר הוא הכל. וזאת מן המצוות המוטלות על הצבור כולן, וכענין שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין כ' ע"ב] שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק. ובאמת כי גם על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח בידם בכל מקום ובכל זמן אם אולי ימצא אחד מכל זרעם.

30. מנחת חינוך מצוה תרד

שנצטוינו למחות זרעו של עמלק וכו'... ומ"ש כי על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב וכו'. צ"ע למה יפטר נשים ממ"ע זו דאין הזמ"ג ומלחמה זו מבואר דאף כלה מחופתה וכו' ונראה דזה כיון המגיה בעל מנ"ל ומה שצוה לע' במצוה תכ"ב הוא ט"ס וצ"ל מצוה תכ"ה גבי ז' עממין כ' הרהמ"ח דגם נשים חייבות ע"ש. וכבר כתבתי לעיל דנראה דאף במקום סכנה מחויב כי ידוע דהתורה לא תסמוך דינים על ניסים כמבואר ברמב"ן כ"פ והתורה צונו להלחם ומסכנים נפש במלחמה א"כ גזה"כ הוא דאפי' ס"נ מחויב במצוה זו והאידינא אין אנו מצוים בזה כי כבר עלה סנחריב ובלבל את העולם וכל דפריש מרובא פריש:

31. ספר החינוך מצוה תקכה

שנמנענו שלא לערוץ ולפחד מן האויבים בעת המלחמה ושלא נברח מפניהם, אבל החובה עלינו להתגבר כנגדם ולהתחזק ולעמוד בפניהם, ועל זה נאמר [דברים ז', כ"א], לא תערץ מפניהם, ונכפלה המניעה במקום אחר [שם ג', כ"ב] באמרו לא תיראום. ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם להלחם בזמן שישראל על אדמתן.

32. מנחת חינוך מצוה תקכה

שמנענו שלא לערוץ ולפחוד כו'. זה מבואר בר"מ פ"ז מהלכות מלכים. ומ"ש הרהמ"ח דנוהג בזכרים כי להם כו' בש"ס מבואר ובר"מ פ"ז כאן דבמלחמת מצוה אפי' כלה מחופתה א"כ נוהג בנשים ג"כ.

33. התורה והמדינה - הרב ישראלי כרך ז עמוד רכו (בעניין השרות הלאומי לבנות)

ועוד נראה שהגבולות הכבודה של בת מלך פנימה תלויים במנהגי המקומות ורק במקום שדרכן של נשים שלא לצאת לגמרי מבתיהן יש בזה משום פריצת גדר... ואף בדורותינו עובדות בנות ישראל כשרות במשרדים שונים בכתי חולים בגני ילדים ובכתי ספר ואין פוצה פה ומצפצף. ודומה שבמקום לשלול את כל רעיון גיוס הנשים היה ראוי להשתדל לכונן אותו לאפיק הראוי יותר ואז היה זה יכול להיות כלי מחזיק ברכה. שהרי יש צורך משווע ליידיים שתטפלנה באמונה במעברות, בכתי הילדים, בכתי החולים, בתי ספר וכיוצא בזה, ומה טוב היה לו היו הבנות הדתיות הולכות למקומות אלה בכדי למלא את חובת גמילות החסד של הכנסת אורחים והקלת ההתערות של עולי הגלויות השונות שזכינו להם בדורנו.

נספח: דברי הרב קוק בעניין בחירת נשים לתפקידים ציבוריים מאמרי ראייה חלק א עמ' 189-191 (כדאי ללמוד את המאמר בשלמותו וכן את המאמר שאחריו עמ' 191-194)

נתכבדתי בשאלתכם לחות את דעתי על דעת שאלת בחירת הנשים באספת נבחרת יהודי ארץ ישראל, העומדת כעת על הפרק, ועם כל מה שאני איני כדאי ששלחתם לי, הנני מוצא לצורך השעה לבאר את דעתי בזה, בקיצור היותר אפשרי.

הנני חושב שהשאלה מתחלקת לשלשה סעיפים:

(א) בדבר הדין, אם הדבר מותר או אסור ;

(ב) בדבר טובת הכלל, אם תצמח טובה לישראל מן החיוב או מן השלילה ;

(ג) בדבר האידיאל, אם הכרתנו המוסרית היא שוללת את הענין או מחיבתו ;

... והנה בדבר הדין אין לי מה להוסיף על דברי הרבנים שקדמוני בתורה בנביאים ובכתובים, בהלכה ובאגדה, הננו שומעים קול אחד, שחובת עבודת הצבור הקבועה מוטלת היא על הגברים שהאיש דרכו לכבש ואין האשה דרכה לכבש, ושתפקידים של משרה, של משפט ושל עדות, אינם שייכים לה, וכל כבודה היא פנימה. וההשתדלות למנוע את תערובות המינים בקבוצים היא כחוט חורז במהלך התורה בכללה. וממילא ודאי שנגד הדין היא כל התחדשות של הנהגה צבורית המביאה בהכרח לידי התערבות של המינים בהמון, בקבוצה ובמסבה אחת, במהלך החיים התדיריים של הכלל.

נשאר לנו לדון בדבר מצד טובת הכלל, ועל זה אני חושב שחובה לנו להודיע לכל אחינו מכל החוגים השונים שכולם ודאי טובת עמנו והרחבת זכויותינו בארץ ישראל הם דורשים, שידעו כי יסודה של הדקלרציה של הממשלה הבריטית, שנטעה לנו נצר רך לצמיחת גאולה, הוא טבוע בעיקרו של המבט, שטובי אומות העולם בכלל וטובי העם הבריטי ביחוד, מביטים על קשורנו לארץ ישראל בצדק כעל דבר מקודש בקדושת שמים, שהם מושפעים בזה מתוך האספקלריה של קדש של התנ"ך המקודש לחלק היותר גדול של עמי התרבות שבזמננו. ורוח התנ"ך משוער הוא גם עכשיו אצל החלק היותר מכריע שבועלם, שהוא הולך על צד הצניעות בכלל, והיראה מכל השחתה העלולה לבוא לעולם מצד חולשת האדם ביחסו לנטיה המינית, ורגש הכבוד המיוחד אל האשה הוא בו מבוסס ומרוכז בחיי הבית ושפור החיים הפנימיים וכל עבודות האדם העדינות המסתעפות מהם...

אמנם על דבר האידיאל בודאי טבוע הוא עמוק בנשמתנו האידיאל של הנקיון מכל חטא, וכשיצא האידיאל הזה מן הכח אל הפועל, אז יטהר העולם וימצאו אז דרכים ישרים ובטוחים לפעולתה והשפעתה הטהורה, העדינה והקדושה, של האשה, האם בישראל, בחיים בכלל ובפרט, בשלמות ההשפעה וההתאמה אל ערכה הפנימי המיוחד, במלוי החזון, כל אשת חיל עטרת בעלה. אבל חזון עתיד זה איננו מושקף עדין כלל בחיי התרבות הזמניים שהם רקובים מבפנים, אף על פי שהם מגוהצים מבחוץ. וכל צעד של פזיזות שאנחנו עושים במהלך החיים הכלליים שלנו מבלי להתחשב עם השקפתנו על ערך האשה בהוה ובעתיד המוטבעת עמוק ברוחנו איננו כי אם מעכב את המהלך האידיאלי הזה. ורק שיבת ישראל אל ארצו, אל מכונו וממלכתו, אל רוח קדשו, נבואתו ומקדשו, עתידה היא להביא לעולם את אותה הנהרה העליונה, שכל הנשמות האצילות של האנושיות כולה, עורגות אליה.